

Zes tinnen inhoudsmaten uit Maastricht van 1821

A.H. Damman

In mijn voorgaande artikel over het grote Luxemburgse knopgewicht van 5 kg had ik al vermeld hoe ik deze serie van zes tinnen inhoudsmaten heb gevonden (afb. 1). Deze maten dragen op het handvat de opschriften 2 NED KANNEN, NED KAN, ½ NED*KAN, 2 N. MAATIE, N. MAATIE en ½ N. MAATIE (afb. 2a-f). Zeer opvallend is de lage massa van deze maten, in vergelijking met andere tinnen maten uit de periode 1830–1869 [1] (zie tabel). Deze lage massa uit zich ook in de relatief slechte kwaliteit van de maten: in diverse maten zijn zo te zien al tijdens of kort na de vervaardiging stukken ingezet en er zijn reparaties uitgevoerd.

Afb. 1 Serie van zes tinnen maten uit Maastricht, uit 1821.

De bodem en de romp van alle maten zijn zo te zien uit één stuk gegoten. Aan de onderzijde van vrijwel alle bodems zijn nog draairingen te zien, dit ten teken dat deze maten na het gieten zijn afgedraaid. Op de romp van diverse maten zijn nog hamersporen zichtbaar, hetgeen doet vermoeden dat deze maten, nadat ze zijn gegoten, nog eens rond geklopt zijn. Bij de maat van ½ NED*KAN is een naad zichtbaar tussen de schenkrand en de romp van de maat. Hieruit blijkt dat – in ieder geval bij deze maat – de schenkrand op de romp is gesoldeerd. Bij de andere maten is deze naad niet zichtbaar. Het oor is bij alle maten tegen de romp gesoldeerd.

Op de onderzijde van de bodem van de maat van 2 NED KANNEN zijn drie gietersmerken afgeslagen (afb. 3), bestaande uit een engel met daaromheen de letters LVB, een gekroonde roos met daaromheen

de letters VB en daaronder de naam L.VAN BEETHOVEN. Dit is het merk van de Maastrichtse tinnegieter Ludovicus Jacobus Dominicus van Beethoven (1790–1851). Op de andere maten komen ook merken van Van Beethoven voor, maar ze zijn daar niet alle drie tegelijk afgeslagen.

Alle maten zijn gemerkt met de Nederlandse leeuw in een vierkant stempelveld (afb. 4a), met daarnaast de letter B in een vierkant stempelveld (afb. 4b) en/of het persoonlijke merk van de Roermondse arrondissementsijker M. Ramakers (Ramaekers) (afb. 5a) met daarnaast de letter G in een vierkant stempelveld (afb. 5b). Uit gegevens verzameld in [2] blijkt dat deze letters B en G waarschijnlijk staan voor 1821 en 1826. Deze letters mochten echter in de bewuste jaren volgens de letter der wet alleen gebruikt worden voor de metrieke gewichten en lengtematen [2], terwijl voor de inhoudsmaten voor natte waren de letters T (1821) en Z (1826) moesten worden gebruikt. De Limburgse ijkers hebben deze – volgens de wet

Afb. 2a-f Opschriften op de handvatten van de tinnen maten uit Maastricht (niet op dezelfde schaal).

Afb. 3 Drie gietersmerken van de tinnegieter L. van Beethoven te Maastricht.

Afb. 4a/b De Nederlandse leeuw en de jaarletter B van 1821.

Afb. 5a/b Het merk van Ramakers uit Roermond en de jaarletter G van 1826.

illegale – manier van ijken waarschijnlijk gebruikt omdat:

- er in de wetgeving aangaande het merken van de inhoudsmaten een lacune zat, waardoor het voor de ijkers onmogelijk was om met een jaarletter aan te geven dat een inhoudsmaat én decimaal metriek én goedgekeurd was;
- en omdat zij een scheiding tussen enerzijds decimaal metrieke inhoudsmaten en anderzijds alle andere inhoudsmaten belangrijker vonden dan het volgen van de letter der wet [2].

Het gebruik van metrieke inhoudsmaten voor natte waren (voor de kleinhandel) werd voor de gehele Nederlanden verplicht gesteld door middel van het Koninklijk Besluit van 22 maart 1829, dat in werking trad in 1830. De hier beschreven serie tinnen maten voor natte waren is – gezien de erop voorkomende jaarmerken – al gemaakt in 1821. De hier beschreven serie is de enige mij bekende reeks tinnen maten die al gemaakt was nog voordat deze maten in de gehele Nederlanden wettelijk verplicht waren gesteld. Een duidelijke richtlijn omtrent de constructie van dergelijke maten ontbrak en dat is ook duidelijk te zien. Inhoudsmaten van zulk dun tin zouden na 1829 waarschijnlijk zijn afgekeurd zodra ze voor herijk werden aangeboden. ♦

Foto's: R.J. Holtman.

Bronnen:

- [1] G.M.M. Houben (1988). Nederlandse metrieke inhoudsmaten.
 [2] A.H. Damman, G. Linkenheil, J.H. Tieleman, G. De Vleeschouwer, M. Tiroul (2005). Grensverschuivingen tussen België, Nederland, Luxemburg en Frankrijk, periode 1792–ca. 1840 en hun metrologische consequenties.

Tinnen maten uit Maastricht (1821)			Tinnen maten uit Den Bosch (1864)		
Opschrift	Hoogte / onder Ø (cm)	Massa (gram)	Opschrift	Hoogte / onder Ø (cm)	Massa (gram)
½ N. MAATIE	7,6 / 4,3	99,9	Half Nederlandsch Maatje	8 / 4,2	177,3
N. MAATIE	10,2 / 5,1	180,1	Nederlandsch Maatje		295,3
2 N. MAATIE	12,3 / 6,4	269,9	Dubbel Nederlandsch Maatje		430,9
½ NED*KAN	15,8 / 8,4	542,2	Halve Nederlandsche Kan		744,8
NED KAN	20,3 / 10,3	760,2	Nederlandsche Kan		1455,2
2 NED KANNEN	25,9 / 12,1	1156,9	Dubbele Nederlandsche Kan	26 / 13,5	2582,4

Tabel Vergelijking van de massa, hoogte en onderdiameter van de zes Maastrichtse tinnen maten, met die van tinnen maten uit de periode 1830–1869 (KB van 22 maart 1829). Voor de laatste maten is gekozen voor de ijkstandaarden voor de ijkkantoren in Indonesië, gemaakt door F.A. van Engelen te Den Bosch in 1864.